

Висновки. Отже, психологічно безпечне освітнє середовище ЗВО – це середовище взаємодії, вільне від проявів психологічного насильства яке має референтну значущість для суб'єктів навчально-виховного процесу (в плані позитивного ставлення до неї), яке характеризується переважанням гуманістичної центрації (тобто центрації на інтересах (проявах) своєї суті і суті інших людей) і які відображаються в емоційно-особистісних і комунікативних характеристиках її суб'єктів.

Освітнє середовище вишу з низьким рівнем психологічної безпеки може негативно впливати на деякі складові суб'єктивного благополуччя її співробітників, наслідками чого можуть стати їх схильність до деструктивної поведінки, формування у них негативного ставлення до ЗВО, порушення психічного і фізичного здоров'я. Викладачам, які знаходилися в незахищеному від психологічного насильства середовищі, властиві такі риси особистості, як невротичність, депресивність, спонтанна агресивність та емоційна лабільність.

Література:

1. Баева И. А. Психологическая безопасность образовательной среды школы и ее психологическое сопровождение / И.А. Баева, Л.А. Гаязова // Электронный журнал «Психологическая наука и образование». – 2012. – № 3. – С. 1-14.
2. Дружилов С.А. Психологический террор (моббинг) на кафедре вуза как форма профессиональных деструкций / С. А. Дружилов // Психологические исследования. – 2011. – № 3 (17). [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://www.psystudy.ru/index.php/num/2011n3-17/485-druzhilov17.html>.]
3. Чередніченко Н.А. Мобінг і булінг у трудовому процесі / Н.А. Чередніченко // Право і безпека. – 2012. – №5 – С.285-288.

Хазратова Нігора Вікторівна

ПСИХОЛОГІЧНА ДІАГНОСТИКА НАСТАНОВЛЕНЬ ГРОМАДЯНСЬКОЇ ПОВЕДІНКИ

У процесі досліджень громадянської ідентичності нерідко можна спостерігати незбіг між декларованими громадянськими цінностями і поведінковими настановами щодо держави. Це переконує в доцільності різномірневої (як усвідомлюваного, так і неусвідомлюваного рівнів) діагностики громадянської ідентичності. Наведемо результати емпіричного дослідження за допомогою проективної методики, присвяченого діагностиці настановлень громадянської поведінки особистості.

Нами було проведено дослідження з використанням проективної методики «Завершення оповідання». Запропонований початок оповідання містив у собі провокацію як анти-, так і громадянської поведінки, хоча цілком передбачав і вияви патріотизму, і громадянськості. Діагностованим пропонувалася ситуація зміни влади (політичного режиму, державного устрою, державності) в Україні:

«Марічка прокинулася о 8.00, хоча була неділя і діти ще спали. Чоловік уже сидів біля телевізора. Подивився на неї, посміхнувся і сказав: «Сонечко, ти тільки не переживай. Тут у нас вночі відбувся переворот. Маємо тепер дві України: одна Східноукраїнська Народна Республіка, друга – Західноукраїнська Народна Республіка. Поділилися по Дніпру. Але спокійно, спокійно: банкомати працюють, це я вже перевірів, продукти в супермаркеті є, інтернет є. Можемо їхати, як і планували, в гості до кумів...» Діагностованим пропонувалося продовжити і завершити оповідання протягом 15 хвилин і писати перше, що спадає на думку. При цьому їх просили висвітлити, що робила Марічка протягом цього дня, з ким вона розмовляла і про що.

Відповідно, отриманні тексти містили певний перелік різновидів поведінки головного персонажа в діагностичній ситуації, серед яких могли бути (або не бути) різновиди політичної (громадянської) поведінки.

Результати оброблялися методом контент-аналізу. Були виокремлені такі категорії (смыслові одиниці) аналізу:

А. Орієнтаційна поведінка (здійснюється з метою отримання інформації – наприклад, «вона подзвонила подрузі і запитала:...», «вона подивилася новини по телевізору...»);

Б. Адаптаційна поведінка (перевірка можливостей здійснювати звичні види поведінки, забезпечення щоденного функціонування – «вона приготувала обід, пішла з дітьми до торгового центру...»)

В. Громадянська активність. Тут ми виокремили підкатегорії: В1 – підтримка наявних у державі змін (активна і пасивна включно) і В2 – протест щодо наявних у державі змін (від активних до пасивних його форм);

Г. Вичікувальна поведінка (підкреслювання обережності, переживання страху і побоювань, наголос на необхідності зачайтися і не виявляти активності).

Підрахунок питомої ваги категорій в текстах діагностованих показав такі результати:

Таблиця 1

Питома вага категорій в оповіданні

Назва категорії	Значення ПВ
А. Орієнтаційна поведінка	3,1
Б. Адаптаційна поведінка	4,6
В1. Громадянська активність (підтримка)	1,7
В2. Громадянська активність (протест)	2,3
Г. Вичікувальна поведінка	3,5

З цих результатів випливає, що найбільше у наведеній діагностичній ситуації виявляється власне адаптаційна поведінка (спрямована на пристосування до існуючої ситуації без її аналізу та критики). В достатній мірі репрезентовані також орієнтаційна і вичікувальна різновиди поведінки. Найменше у діагностованих присутній такий різновид громадянської активності, як підтримка наявної ситуації. Це також свідчить про те, що реальні поведінкові настановлення в конкретній ситуації можуть цілковито розходитися з усвідомлюваними цінностями. Адаптаційна поведінка, здатність пристосування до політично-гострої ситуації, -- виживання як цінність – також є доволі значущими. Виживання як цінність конкурує з цінностями політичними і громадянськими (в певних ситуаціях).

Враховуючи незбіг декларованих і «справжніх» цінностей, не варто обмежуватися однобічною діагностикою громадянської ідентичності. Доцільним є доповнювати стандартизовані методи досліджень громадянської ідентичності різноманітними проєктивними методиками.

Тези надіслані 27 лютого 2019 р

Харченко Надія Анатоліївна, Ємець Тетяна Олегівна

ОСОБЛИВОСТІ ПСИХОЛОГІЧНОЇ ПРОФІЛАКТИКИ ШКІЛЬНОГО НАСИЛЬСТВА

Нині відбуваються зміни освітніх парадигм і з кожним роком все більш очевидною стає тенденція гуманізації школи, переосмислення існуючих підходів до навчання і виховання підростаючого покоління, що, зокрема, передбачає перехід від суб'єкт-об'єктної до суб'єкт-суб'єктної (особистісно орієнтованої) моделі освіти. Відповідно до цієї моделі з об'єкта впливу дитина перетворюється на повноправного партнера педагога по спільній роботі, кінцевою метою якої є розкриття та реалізація всіх потенційних можливостей особистості учня, що виключає не тільки маніпулятивний вплив, але і будь-який усереднений підхід до дітей. Саме відмова від одноманітності, прагнення забезпечити кожній дитині індивідуальну траєкторію розвитку з урахуванням її психологічних особливостей і складають, в кінцевому рахунку, суть змін, що намітилися, демократизацію та гуманізацію сучасного освіти [1].

Упродовж останніх років у нашому суспільстві разом із тенденціями до особистісно орієнтованої освіти, поширилися й кризові явища, зокрема прояви шкільного насильства. Аналіз науково-психологічної літератури засвідчує, що